

एपीजे विद्यालय, साकेत
द्वितीय सत्रीय परीक्षा, 2019-20
विषय-संस्कृतम्
कक्षा-अष्टः

SA-01

समय : 3 घंटा

पूर्णाङ्कः : 80

- निर्देशाः—(क) प्रत्येक प्रश्न का उत्तर देना अनिवार्य है।
(ख) सभी प्रश्नों का उत्तर क्रम से लिखें।
(ग) सभी प्रश्नों का उत्तर निर्देशानुसार लिखें।
(घ) प्रत्येक प्रश्न का उत्तर पूर्ण वाक्य में देना अनिवार्य है।

1. अधोलिखितम् अपठित-गद्यांशं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत—

समयः सर्वोत्तमं धनम् अस्ति। गतः धनं पुनः आयाति, निर्धनः धनिकाः भवति, अस्वस्थः स्वस्थः भवति परन्तु यः कालः गच्छतिः सः कदापि पुनः न आयाति। अतः वयं समयस्य सदुपयोगं कुर्याम। जीवनस्य प्रत्येकं क्षणं बहुमूल्यम् अस्ति।

सूर्यं समये उदयति समये अस्तं गच्छति। ग्रीष्मः शिशिरः वर्षा आदयः ऋतवः अपि समयेन आगच्छन्ति।

यदि मेघाः समये न वर्षन्ति तर्हि तापेन आकुलाः जीवाः असमये नश्यन्ति।

जीवने सफलाः भवितुं वयम् अपि स्वकार्याणि सर्वदा समये एव कुर्याम।

(क) एकपदेन उत्तरत—

(1)

1. किं सर्वोत्तमं धनम् अस्ति?

2. जीवनस्य प्रत्येकं क्षणम् कीदृशम् अस्ति?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत—

(2)

1. कः कदापि पुनः न आयाति?

2. सफलाः भवितुं वयं किं कुर्याम?

(ग) भाषिककार्यम्—

(2)

1. विलोमपदानि लिखत—

(क) धनिकाः

(ख) स्वस्थः

2. पदानां विशेषण पदानि लिखत—

(क) धनम्

(ख) क्षणम्

2. अधोलिखित श्लोक को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर दीजिए—

पिबन्ति नद्यः स्वयमेव नाम्भः
स्वयं न खादन्ति फलानि वृक्षाः॥
नादन्ति शस्यं खलु वारिवाहाः।
परोपकाराय सतां विभूतयः॥

(क) एकपदेन उत्तरत—

1. नद्यः स्वयमेव किं न पिबन्ति?

(1)

2. सतां विभूतयः किमर्थं भवन्ति?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत—

1. शस्यं के न खादन्ति?

(2)

2. वृक्षाः स्वयं किम् न खादन्ति?

(ग) निर्देशानुसारेण उत्तरत—

(2)

1. श्लोकात् पर्यायवाचि पदे चित्वा लिखत—

(क) मेघाः

(ख) जलम्

2. श्लोकात् अव्यय पदे चित्वा लिखत—

(क) सत्यम्जयते।

(ख) समयः अमूल्यः अस्ति।

3. अधोलिखित नाट्यांश को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर दीजिए—

राजा कृष्णदेवरायः — तेनालीराम् सर्वेषु वर्गेषु कस्य वर्गस्य जनाः बुद्धिमत्तमाः भवन्ति?

तेनालीराम — महाराज! नूनम् एवं व्यापारि वर्गस्य जनाः बुद्धिमत्तमाः भवन्ति।

राजा कृष्णदेवरायः — मम दृष्ट्या तु पण्डितानां बुद्धिः एवं तीक्ष्णतमा भवति।

तेनालीराम — राजन्! पण्डितानां बुद्धेः व्यापारिणां बुद्धिः हि तीक्ष्णतरा भवति।

राजा कृष्णदेवरायः — एवम्? ततः सिध्यतु स्वकथनम्।

तेनालीराम — यद् आज्ञापायति महाराजः

(i) एकपदेन उत्तरत—

(क) राज्ञः नाम किम्?

(1)

(ख) राजा कं प्रश्नं पृच्छति?

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत—

(2)

(क) तेनालीरामः कस्य वर्गस्य जनाः बुद्धिमत्तमान् कथयति।

(ख) राजा तेनालीरामं किं कर्तुं वदति?

- (iii) निर्देशानुसारं उत्तरत— (2)
- (क) 'सर्वेषु वर्गेषु' अत्र किं विशेषण पदं किं च विशेष्यपदम्?
- (ख) 'व्यापारिणाम्' पदस्य विभक्तिं वचनं च लिखत।
4. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए— (5)
- (1) लक्ष्मी कीदृशं जनम् उपगच्छति?
- (2) राज भोजः कीदृशः आसीत्?
- (3) किं दृष्ट्वा श्रीमान् गोरवः हर्षितः अभवत्?
- (4) वृक्षः कैः सह सततम् अभिषत?
- (5) नारी कासाम् रक्षिका अस्ति?
5. रेखांकित-पदों के आधार पर प्रश्न-निर्माण कीजिए— (5)
- (1) कालिदासेन विना राज्यसभा श्रीहीना आसीत्।
- (2) नारी सम्माननीया अस्ति।
- (3) तेनालीरामः नापितेन सह प्रविशति।
- (4) वयं गुरोः शिक्षां विन्दामः।
- (5) शिक्षकः चित्रम् दर्शयति?
6. संधि अथवा संधि-विच्छेद कीजिए— (4)
- (1) परि + ईक्षे = _____
- (2) वसुधैव = _____ + _____
- (3) उपैति = _____ + _____
- (4) कास्मात् + चित् = _____
7. उचित विभक्ति पदों से रिक्त स्थान भरिये— (5)
- (1) एषः अश्वः तस्मात् ----- तीव्रतरं धावति। (अश्व)
- (2) सफलता ----- लभते। (परिश्रम)
- (3) ----- नमः (मातृ)
- (4) छात्राः ----- संस्कृतं पठन्ति। (शिक्षिका)
- (5) अलम् ----- । (असत्यवचन)
8. किं या पदों में उपसर्ग धातु तथा प्रत्यय लिखिये— (6)
पदानि	उपसर्गः	धातुः	प्रत्यय
(1) प्रणम्य	_____	_____	_____
(2) आगत्य	_____	_____	_____

(3) अवलम्ब्य _____

(4) अनुभूय _____

9. निम्नलिखित संख्याओं के लिए संस्कृत शब्द लिखिए—

72, 85, 91, 99

(2)

10. निम्नलिखित शब्दों से संस्कृत में वाक्य बनाइये—

च, जीवनम्, अद्य, अपि

(4)

11. उचित अव्यय पदों से रिक्त-स्थान भरिए—

अव्यय-पदानि— परितः, सततम्, इतस्ततः, सर्वत्र, अधुना

(5)

(1) अवकरम् ----- मा क्षिप।

(2) अस्माकम् कीडास्थलं ----- वृक्षाः सन्ति।

(3) सफलतायै ----- परिश्रमं कुरु।

(4) वर्षायाम् ----- हरीतिमा भवति।

(5) ----- वृष्टिः न भवति।

12. दिए गए शब्दों का विपरीतार्थक शब्द लिखिए—

(5)

पुल्लिङ्गम्

स्त्रीलिङ्गम्

(1) महान् _____

(2) रक्षकः _____

(3) यशस्वी _____

(4) स्वस्थः _____

(5) मार्गदर्शकः _____

13. पदों का मिलान कीजिए—

(3)

विशेषणपदानि

विशेष्यपदानि

(1) सघनम्

(क) जीवनम्

(2) अवशिष्टः

(ख) लताः

(3) विविधैः

(ग) धरा

(4) गुम्फिताः

(घ) वनम्

(5) दुष्करम्

(ङ) अहम्

(6) शस्यश्यामला

(च) स्वरैः

14. निम्नलिखित वाक्यों का संस्कृत में अनुवाद कीजिए—

(5)

(1) मेरे पास कुछ पुस्तकें हैं।

(2) माता प्रथम गुरु है।

- (3) विनम्रता सबसे बड़ा आभूषण है।
 (4) मेरी आयु तेरह वर्ष है।
 (5) हम प्रतिदिन समाचार पत्र पढ़ते हैं।

15. निम्नलिखित श्लोकों का अर्थ लिखिए तथा इस श्लोक से आपको क्या सीख मिली है, लिखिए।

(4)

येषां न विद्या न तपो न दानं,
 ज्ञानं न शील गुणो न धर्मः
 ते मर्त्यलोके भुवि भारभूताः
 मनुष्यरूपेण मृगाश्चरन्ति॥

16. निर्देशानुसार उचित शब्द-रूपों से रिक्त स्थान भरिये—

(6)

- (1) 'इदम्' (पुं०) शब्द, तृतीया विभक्ति, एकवचन—
 (क) अस्मात् (ख) अस्य (ग) अनेन
- (2) 'इदम्' (स्त्री०) शब्द, प्रथमा विभक्ति, बहुवचन—
 (क) इमाः (ख) अनया (ग) इयम्
- (3) 'अन्य' (स्त्री०) शब्द, द्वितीया विभक्ति, एकवचन—
 (क) अन्याम् (ख) अन्याः (ग) अन्यासु
- (4) 'अन्य' (पुं०) शब्द, तृतीया विभक्ति, एकवचन—
 (क) अन्ये (ख) अन्यैः (ग) अन्यस्मै
- (5) 'पयस्' शब्द, सप्तमी विभक्ति, बहुवचन—
 (क) पयसोः (ख) पयस्सु (ग) पयोभ्याम्
- (6) 'विद्वस्' शब्द, तृतीया विभक्ति, एकवचन—
 (क) विदुषा (ख) विद्वांसम् (ग) विदुषः

17. निर्देशानुसार उचित धातु-रूपों से रिक्त स्थान भरिये—

(6)

- (1) 'सेव्' धातु, लट् लकार, प्रथम पुरुष द्विवचन—
 (क) सेवेते (ख) सेवावहे (ग) सेवामहे
- (2) 'सेव्' धातु, लट् लकार, उत्तम पुरुष एकवचन—
 (क) सेविष्यसे (ख) सेविष्ये (ग) सेविष्यामहे
- (3) 'सेव्' धातु, लोट् लकार, उत्तम पुरुष द्विवचन—
 (क) सेवावहै (ख) सेवामहै (ग) सेवै
- (4) 'लभ्' धातु, लोट् लकार, प्रथम पुरुष बहुवचन—
 (क) लभताम् (ख) लभेताम् (ग) लभन्ताम्

(5) 'लभ्' धातु, लङ् लकार, उत्तम पुरुष, द्विवचन— -----

(क) अलभावहि (ख) अलभेताम् (ग) अलभेथाम्

(6) 'लभ्' धातु विधिलङ् लकार, प्रथम पुरुष, एकवचन— -----

(क) लभेरन् (ख) लभेय (ग) लभेत